

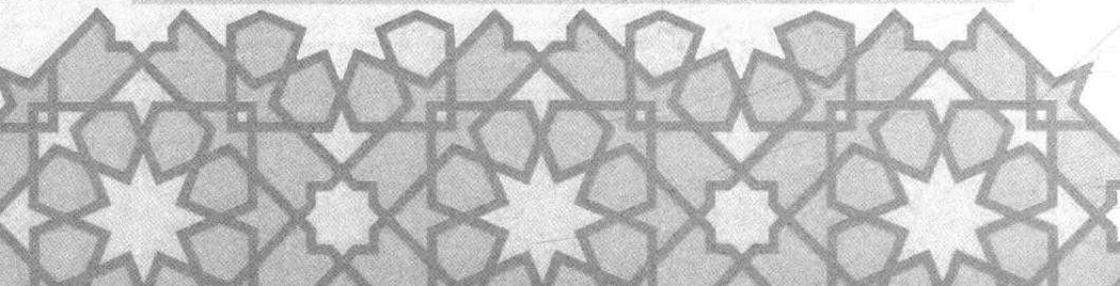

تحصیل نامشروع مال

در حقوق اسلامی

www.ketab.ir

سید مصطفی محقق داماد

سرشناسه : محقق داماد، سیدمصطفی، ۱۳۲۴ -

Mohaghegh Damad, S. Mostafa

عنوان و نام پدیدآور : تحصیل نامشروع مال در حقوق اسلامی / سیدمصطفی محقق داماد؛ ویراستار علی ایزدیار.
وضعیت ویراست : ویراست ۲.

مشخصات نشر : تهران : مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۹۹ .

مشخصات ظاهری : ۳۸۶ صفحه

شابک : ۶-۶۵۶۷۵۶-۹۶۴-۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع : مال حرام (فقه)

موضوع : Illicit weath (Islamic law)*

موضوع : احتکار و محتکران (فقه)

موضوع : Hoarding (Islamic law)*

موضوع : تطفیف (فقه)

موضوع : Tatif (Islamic law)*

موضوع : قمار (فقه)

موضوع : Gambling (Islamic law)

موضوع : رشوه (فقه)

موضوع : Bribery (Islamic law)

موضوع : بهره (فقه)

موضوع : Interest (Islamic law)

موضوع : معاملات فضولی

موضوع : Unauthorized transactions*

شناسه افزوده : مرکز نشر علوم اسلامی

رده بندی کنگره : BP1۹۸/۶

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابشناسی ملی : ۷۳۷۸۷۸۴

شماره ثبت

مرکز نشر علوم اسلامی

تحصیل نامشروع مال در حقوق اسلامی

سید مصطفی محقق داماد

ویراستار: علی ایزدباری

نوبت چاپ: چهارم، ۱۳۹۹

(ویراست دوم؛ اصلاحات و اضافات)

لیتوگرافی: ترام اسکندر

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۵۶۷-۵۶-۶

تمامی حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است

تهران: خیابان شریعتی، نرسیده به مترو قیطریه، ایستگاه پل رومی، شماره ۱۷۹۰

تلفن: ۲۲۰۰۸۷۷۸-۲۲۶۰۶۴۱۴

سایت مؤلف: www.mdamad.com

سایت مرکز: www.oloomeslami.com

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۹
نظریه عمومی اکل مال باطل.....	۲۱
مبحث اول: نظریه عمومی اکل مال باطل.....	۲۱
بند اول: اکل مال باطل در قرآن.....	۲۲
مورد نخستین.....	۲۲
مورد دوم.....	۲۲
مورد سوم.....	۲۲
بند دوم: اکل مال باطل در روایات.....	۲۳
۱) روایات در باب قمار.....	۲۳
۲) روایات در باب قسم دروغ.....	۲۴
۳) روایت در باب رجوع به حکام جور.....	۲۴
مبحث دوم: احکام شرعی مستفاد از ادله.....	۲۵
بند اول: حکم تکلیفی.....	۲۵
الف: موضوع حکم حرمت.....	۲۶
ب: ماهیت اکل مال باطل.....	۲۶
بند دوم: حکم وضعی.....	۳۱
۱- معاملات همراه با ظلم مانند.....	۳۳
۲- معاملات قماری.....	۳۳
۳- معاملات غرری (ریسکی) یا خطری.....	۳۳
۴- معاملات غیر جدی (نجش).....	۳۴

۳۴	۵- معاملات اکراهی
۳۴	۶- معاملات غیر مالکانه
۳۴	۷- معاملات ربوی
۳۴	۸- معامله بر روی اشیاء بی ارزش
۳۴	۹- معامله بر روی اشیاء نامشروع
۳۵	احتکار
۳۵	فصل اول: چهارچوب مفهومی احتکار
۳۵	گفتار اول: معنای لغوی احتکار
۳۶	گفتار دوم: تعریف فقهی احتکار
۳۷	فصل دوم: ادله حرمت احتکار
۳۷	گفتار اول: کتاب
۴۰	گفتار دوم: سنت
۴۲	گفتار سوم: اجماع
۴۳	گفتار چهارم: عقل
۴۴	نقد و بررسی
۴۵	فصل سوم: موضوع و موارد احتکار
۴۵	گفتار اول: محدوده روایات
۴۷	گفتار دوم: نقد و بررسی
۵۶	فصل چهارم: حکم وضعی احتکار و گران فروشی
۵۷	نقد و بررسی
۵۸	۱- معامله همراه با غبن
۵۸	۲- معامله با شخص مضطر
۵۸	فصل پنجم: اقدامات اجرایی در براندازی احتکار
۵۸	گفتار اول: اقدامات اجرایی برای پیشگیری از وقوع احتکار
۵۹	مبحث اول: منع تلقی رُکبان
۶۰	بند اول: در منابع اهل سنت
۶۰	بند دوم: در منابع شیعی
۶۲	مبحث دوم: حکم تکلیفی تلقی رُکبان
۶۲	بند اول: حرمت

- بند دوم: کراهت ۶۳
- نقد و بررسی ۶۴
- مبحث سوم: حکم وضعی تلقی رکبان ۶۶
- بند اول: نظریه بطلان ۶۶
- بند دوم: نظریه صحت ۶۷
- مبحث چهارم: خیار غبن در تلقی رکبان ۶۹
- مبحث پنجم: شرایط تلقی رکبان ۶۹
- بند اول: انجام سفر ۶۹
- بند دوم: سفر باید بیش از چهار فرسخ نباشد ۷۰
- بند سوم: سفر از روی قصد انجام گرفته باشد ۷۱
- بند چهارم: قصد سفر برای خرید باشد ۷۲
- بند پنجم: ارتکاب کذب و اعمال فریبکارانه صورت گرفته باشد ۷۲
- بند ششم: فروشنده‌گان به قیمت شهر جاهل باشند ۷۲
- مبحث ششم: منع بیع حاضر للبادی ۷۳
- بند اول: حکم تکلیفی بیع حاضر للبادی ۷۵
- بند دوم: حکم وضعی بیع حاضر للبادی ۸۰
- مبحث هفتم: جلوگیری از تبانی برای ایجاد بازار سیاه ۸۱
- گفتار دوم: اقدامات اجرایی در برخورد با محتکرین اجناس ۸۳
- مبحث اول: اجبار بر فروش ۸۳
- مبحث دوم: تسعیر (نرخ گذاری) ۸۷
- بند اول: موارد مداخله دولت ۹۱
- الف- حالت‌های اضطراری ۹۱
- ب- سوء جریان‌های اقتصادی ۹۲
- بند دوم: شیوه تسعیر و حد آن ۹۲
- بند سوم: تسعیر در شرایط گرانی ۹۳
- بند چهارم: تسعیر در حقوق موضوعه ۹۳
- مبحث سوم: مجازات محتکر ۹۵
- مبحث چهارم: تنبیه کسانی که به استقبال کالاها می‌شتابند ۹۶
- فصل ششم: سیر احتکار در قوانین ایران ۹۸

گفتار اول: قوانین قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران	۹۸
مبحث اول: قانون متمم بودجه ۱۳۱۷ راجع به احتکار کالای انحصاری دولت مصوب ۲۹ اسفند ۱۳۱۶ .	۹۹
مبحث دوم: قانون راجع به جلوگیری از احتکار کالاهای مورد احتیاج مصوب ۲۵ شهریور ۱۳۱۸	۱۰۰
مبحث سوم: قانون راجع به جلوگیری از احتکار مصوب ۲۷ اسفند ۱۳۲۰	۱۰۰
مبحث چهارم: لایحه قانونی مجازات متخلفین از مقررات قانون نظام صنفی مصوب ۱۲۵۱	۱۰۵
مبحث پنجم: قانون تنظیم توزیع کالاهای مورد احتیاج عامه و مجازات محتکران و گرانفروشان مصوب ۲۳ اردیبهشت ۱۳۵۳	۱۰۶
گفتار دوم: بعد از پیروزی انقلاب اسلامی	۱۰۷
مبحث اول: قانون نظام صنفی مصوب تیرماه سال ۱۳۵۹ شورای انقلاب	۱۰۸
مبحث دوم: آئین نامه تعزیرات حکومتی مصوب مرداد سال ۱۳۶۶	۱۰۹
مبحث سوم: قانون تشدید مجازات محتکران و گرانفروشان مصوب فروردین سال ۱۳۶۷	۱۱۳
مبحث چهارم: قانون تعزیرات حکومتی مصوب اسفند ماه سال ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۱۵
مبحث پنجم: قانون شمول اجراء قانون نحوه اجراء اصل ۴۹ قانون اساسی در مورد ثروت‌های ناشی از احتکار و گران فروشی و قاچاق مصوب ۱۶ بهمن سال ۱۳۶۸	۱۲۱
مبحث ششم: قانون مجازات اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور مصوب آذرماه سال ۱۳۶۹ .	۱۲۲
مبحث هفتم: قانون مصوب آذرماه سال ۱۳۶۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۲۳
مبحث هشتم: قانون مصوب مهرماه سال ۱۳۷۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام راجع به اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب اسفند ماه سال ۱۳۶۷ آن مجمع	۱۲۴
مبحث نهم: تصویب نامه هیأت دولت در مورد سازمان و تشکیلات تعزیرات حکومتی مصوب مهرماه سال ۱۳۷۳	۱۲۵
مبحث دهم: تبصره ۱ اصلاحی ۱۳۸۴/۱۰/۱۴	۱۲۷
مبحث یازدهم: قانون نظام صنفی کشور مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴	۱۲۸
مبحث دوازدهم: قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۳۸۸/۷/۱۵	۱۳۰
نقد و بررسی	۱۳۰
گفتار سوم: مطالعه تطبیقی احتکار در حقوق کشور مصر	۱۳۱
تطبیف	۱۳۵
مقدمه	۱۳۵
فصل اول: چهار چوب مفهومی تطبیف	۱۳۵

۱۳۶.....	گفتار اول: معنای لغوی تطقیف
۱۳۶.....	گفتار دوم: عناوین مشابه با واژه تطقیف
۱۳۸.....	مبحث اول: بخش
۱۳۸.....	بند اول: تحلیل لغوی
۱۳۸.....	بند دوم: موارد استعمال در قرآن
۱۴۱.....	مبحث دوم: إحصار
۱۴۱.....	بند اول: تحلیل لغوی
۱۴۱.....	بند دوم: موارد استعمال در قرآن
۱۴۳.....	مبحث سوم: نقص مکیال و میزان
۱۴۳.....	بند اول: تحلیل لغوی
۱۴۳.....	بند دوم: استعمالات قرآنی
۱۴۴.....	نتیجه بحث
۱۴۴.....	گفتار سوم: تطقیف (کم فروشی) در قرآن
۱۴۶.....	نتیجه بحث
۱۴۷.....	گفتار چهارم: تطقیف (کم فروشی) در روایات
۱۴۹.....	نتیجه بحث
۱۴۹.....	فصل دوم: حکم فقهی تطقیف (کم فروشی)
۱۴۹.....	گفتار اول: حکم تکلیفی کم فروشی
۱۵۰.....	مبحث اول: کتاب
۱۵۱.....	مبحث دوم: روایات
۱۵۲.....	مبحث سوم: عقل
۱۵۲.....	مبحث چهارم: اجماع
۱۵۳.....	مبحث پنجم: نظریات مخالف
۱۵۶.....	نتیجه بحث
۱۵۸.....	گفتار دوم: حکم وضعی معامله انجام شده
۱۶۰.....	نتیجه بحث
۱۶۱.....	فصل سوم: انواع تطقیف
۱۶۵.....	گفتار اول: بیع
۱۶۵.....	گفتار دوم: اجاره

پیشگفتار

۱- من فکر می‌کنم که علم اقتصاد و قواعد حاکم بر آن از مقوله علوم تجربی است. اینکه چه باید کرد تا تورم کاهش یابد و یا برای کنترل ارزش ارز چه سیاست‌هایی را بایست اتخاذ نمود به یقین منوط به یک سلسله قواعد علمی است، درست نظیر اینکه آب در صددرجه حرارت جوش می‌آید. بنابراین علم اقتصاد به طور کلی از مقوله دین که مجموعه‌ای از بایستی‌هاست نخواهد بود. ولی به نظر من دین حافظ سعادت دنیوی و اخروی بشر است و بشر را غایت‌گرا تفسیر می‌کند لذا دین می‌تواند اصولی حقوقی و اخلاقی را برای این منظور نسبت به روابط اقتصادی و بازرگانی توصیه نماید در همین راستا نگارنده موافق با تعبیر «اقتصاد اسلامی» نمی‌باشد و به جای آن به حقوق اقتصادی اسلامی و اخلاق اقتصادی اسلامی می‌اندیشد. منظور از اصول حقوقی، اصولی هستند که عدم رعایت آنها موجب بطلان و فساد معامله است و هر یک از طرفین می‌توانند نسبت به آن‌ها اقدامات قضائی نمایند و گاهی به علت دارا بودن عناوین جرمی نه طرفین که حاکم راسا نسبت به مجازات مرتکبین اقدام خواهد نمود. منظور از اصول اخلاقی، اصولی هستند که به هیچوجه ضمانت اجرای قضائی و یا کیفری ندارند و صرفاً مورد توصیه می‌باشند و هرچند آثار قضائی بر آنها بار نیست ولی خداوند دوست دارد مومنین آن اصول را رعایت کنند.

۲- براساس تنظیمی که شیخ انصاری در کتاب مستطاب خود، مکاسب، ارائه داده بخش نخستین از فقه معاملات را مکاسب محرمة یعنی شغل‌های حرام عنوان داده است. در آثار قبل از ایشان نظمی بدین نحو چندان مشهود نمی‌باشد، هرچند که پس از شیخ اکثر فقها از ایشان پیروی کرده‌اند. شیخ انصاری در این بخش به ذکر حرفه‌ها و شغل‌های حرام پرداخته یعنی در مقام بیان

حرمت و جرم بودن بازرگانی هائی خاص بوده، و نسبت به بطلان معاملات واحکام و آثار مترتب بر آن در این بخش نظری ندارد. البته در بعضی مباحث به نتیجه حرمت انگاری نمی‌رسد و صرفاً به توصیه‌های اخلاقی واصل می‌گردد.

۳- مطالبی که پیش روی شماست فصولی قابل انطباق با همان مباحثی است که شیخ انصاری مطرح کرده‌اند ولی به روز شده بگونه‌ای که برای زندگی معاصر بکار آید. بخش هائی از این مجموعه را قبلاً به صورت کتابی مستقل منتشر کردم و چندین نوبت تجدید چاپ گردید و بعضی قسمتها نخستین بار است که منتشر می‌شود و بالاخره برخی بخش‌ها مکرراً در مقطع دکتری دانشگاه تحت عنوان فقه جزائی تدریس شده و توسط دانشجویان تقریر و سپس مورد ویراستاری و تالیف قرار گرفته و اینک تقدیم ارباب نظر می‌گردد. البته بخش‌های دیگری نیز پس از آماده شدن در آینده به عنوان جلد دوم منتشر خواهد شد.

۴- بر خود لازم می‌دانم لا کلمه عزیزانی که در فراهم شدن این اثر مرایاری کرده‌اند بخصوص فاضل محترم آقای ایمان رحیم پور که در ویراستاری و تصحیح اغلاط چاپی جدیت وافر نموده‌اند تقدیر و سپاسگزاری نمایم.

۵- به یقین تذکرات اهل نظر در بهینه شدن هرائر مفید و مؤثر است لذا رهین منت ارباب کرامت خواهم بود که بی روی وریا خطاهای نگارنده را متذکر می‌شوند.

غلام همت آن نازنینم که کار خیر بی روی وریا کرد

سید مصطفی محقق داماد

بهار ۱۳۹۳